

Vysokoškolská knihovna jako prostor synergie akademické obce a pracovníků knihovny

Ilona TRTÍKOVÁ, Věra PILECKÁ, Barbora RAMAJZLOVÁ

Ústřední knihovna ČVUT, Praha

Ilona.Trtikova@uk.cvut.cz, Vera.Pilecka@uk.cvut.cz, Barbora.Ramajzlova@uk.cvut.cz

INFORUM 2011: 17. konference o profesionálních informačních zdrojích
Praha, 24. - 26. 5. 2011

Abstrakt

Ústředním pojmem příspěvku je řecké slovo *syn-ergazomai* – spolu-pracovat. Vysokoškolská knihovna je prostorem synergie akademické obce a pracovníků knihovny. Ve třech tezích se pokusíme popsat společné působení vysokoškolské knihovny a univerzity. Představíme marketingové nástroje, které knihovna nasazuje a používá pro lepší podporu EIZ, implementaci moderních informačních technologií a budování digitálního prostoru pro sdílení informací. Inovace kooperativního systému elektronických služeb a nástrojů, na kterou knihovna klade velký důraz, je podmíněna a ovlivněna zpětnou vazbou uživatelů knihovny.

Na příkladu elektronické knihovny IEEE/IET, která patří k nejvýznamnějším světovým zdrojům pro technické a inženýrské obory a jejíž dostupnost pro 10 vysokých škol a 2 ústavy AV ČR je zajištěna s podporou programu INFOZ, bude popsáno knihovnicko-informační zabezpečení studijních a vědeckých oborů na ČVUT z pohledu synergie zdrojů pro rozvoj univerzity.

Úvod

Univerzita je inspirativní zázemí, ze kterého čerpají studenti, jejich učitelé i vědečtí pracovníci. Nedílnou součástí tohoto prostředí je také vysokoškolská/univerzitní knihovna. Její postavení je pevně zakotveno v organizační struktuře školy, její poslání a činnosti jsou dány jednak tradičním pojetím vysokoškolské knihovny, jednak novými směry, které jsou zpravidla v souladu s *Dlouhodobým záměrem rozvoje* univerzity. Vize knihovny jako nepostradatelné součásti akademického a vědeckého prostředí vysoké školy má řadu předpokladů, jejichž zabezpečení podmiňuje naplnění základních stanovených cílů knihovny. Východiskem je spolupráce v rámci univerzity, spolupráce s dalšími českými i zahraničními univerzitními knihovnami a vytváření potenciálu pro inovace poskytovaných služeb.

V příspěvku chtějí autorky na základě dále uvedených tezí objasnit významnou roli vysokoškolské knihovny v oblasti podpory a rozvoje studia, vědy a výzkumu.

Teze 1 – univerzitní knihovna je zárukou zpřístupňování kvalitních odborných informací pro rozvoj vysoké školy v oblasti vzdělávání i výzkumu a vývoje

Teze 2 – univerzitní knihovna poskytuje prostor a nástroje pro další práci s odbornými informacemi (komunikace, sdílení poznatků, práce s výsledky)

Teze 3 – v akademickém prostředí se stává stěžejní problematika zpřístupnění a sdílení vědeckých výsledků autorů univerzity

Knihovnicko-informační zabezpečení studijních a vědních oborů na ČVUT v Praze z pohledu synergie zdrojů pro rozvoj univerzity

Posláním Ústřední knihovny ČVUT (ÚK) je poskytnout potřebné informační zabezpečení a podporu studia a vědecké a výzkumné činnosti univerzity. Jedním z předpokladů pro kvalitní informační zabezpečení je, že vychází z potřeb a požadavků univerzity a je v souladu se strategickými cíli školy v oblasti rozvoje vzdělávacích procesů a procesů výzkumu a vývoje. Plány činnosti knihovny se opírají o *Dlouhodobý záměr školy*¹.

Knihovny, stejně jako jejich univerzity a koneckonců celá společnost, procházejí různými změnami. Je třeba se s nimi vyrovnávat, akceptovat je a tvořivě rozvíjet. Konkrétně máme na mysli digitalizaci a „prosítování“ celé společnosti, nejen akademické obce, silné prorůstání digitálního fondu do tradičního fondu papírového, vytváření a posilování globálního akademického prostředí. Kontextem knihovnicko-informačního zabezpečení se stala e-věda (e-science), elektronické publikování (e-publishing), vytváření a zpřístupňování digitálních knihoven (digital libraries), budování otevřených archívů (repository), nastavení režimu otevřeného přístupu k vědeckým výsledkům univerzity (open access). Naučili jsme se pracovat s novými modely akademické komunikace a reagovat na nové výzvy v globálním znalostním prostředí uvnitř i vně univerzity (cyberinfrastructure, collaboratories, global universities). Učíme se čelit stále silnějšímu marketingovému tlaku ze strany firem, obchodníků a producentů informačních zdrojů, nástrojů a služeb.

Aby knihovna obstála v dnešním tržním prostředí, musí se v něm dobře orientovat, uvědomit si své možnosti (nejen finanční) a vědět komu a co je třeba zajistit, zpřístupnit. Zatím ještě není v prostředí knihoven zcela běžné vytváření strategického plánu, pakliže ho knihovna připravuje, měl být v oblasti informačního zabezpečení výuky, vědy a výzkumu postaven na pilířích kvality a relevance, synergie zdrojů a efektivitě financování. Plán musí být v souladu se strategickými záměry univerzity, musí vycházet z integrity školy a respektování společných zájmů v rozvoji školy, z potřeb a požadavků akademické obce - uživatelů knihovny. Sdílením informačních zdrojů pro studijní a vědní obory nejen uvnitř univerzity, ale i nastavením spolupráce s ostatními technickými vysokými školami je možné dosáhnout maximální efektivity ve využívání finančních prostředků a v dostupnosti relevantních informačních zdrojů.

Na příkladu informačního zajištění, zpřístupnění a využívání informačního zdroje *Digitální knihovna IEEE/IET (IEL)* se pokusíme ukázat důležitost synergie univerzitní knihovny a akademické obce školy.

Konsorciium IEEE v projektu "Klíčové informační zdroje pro inženýrské a inženýrské obory" v programu INFOZ

ČVUT bylo nositelem konsorciálních projektů oborových informačních zdrojů z oblasti techniky od roku 2000 (řešitelské pracoviště Výpočetní a informační centrum, později Ústřední knihovna), vždy pro řadu vysokých škol a výzkumných organizací. Mnohaletá zkušenost potvrdila, že zárukou úspěšného konsorcia je v první řadě velmi dobrá znalost vybraných zdrojů a znalost jejich koncových uživatelů. Potom je nutné přenést tuto znalost formálně do projektu (napsání textu projektu), organizačně jej zajistit, dokázat vyjednat dobré obchodní podmínky a prokázat schopnost komunikovat s partnery v projektu.

¹ Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké a další tvůrčí činnosti ČVUT v Praze na období 2011-2015 (dokument schválený MŠMT), viz <http://www.cvut.cz/cs/zakladni-dokumenty/dlouhodoby-zamer-cvut>

Jen málokdy se pracovníci univerzitní knihovny setkají s tak otevřenou chválou, jako tomu bylo na ČVUT (ale i na dalších vysokých školách) v období zkušebního přístupu do *IEEE/IET Digital Library*. Knihovna v roce 2008 vyhodnotila fakt, že výzkumní a vědečtí pracovníci z technických oborů jednoznačně preferují a vyžadují přístup k primárním dokumentům – přístup do plnotextových databází, ke specializovaným digitálním knihovnám, k plným textům časopisů a samozřejmě k e-knihám. Bibliografické databáze mají informační hodnotu díky retrospektivní hloubce ucelených a systematicky uspořádaných informací, avšak trend okamžitého bezbariérového přístupu k primárním dokumentům je odsunut do pozadí zájmu uživatelů. Akademická obec na ČVUT znala informační záběr společnosti IEEE/IET², jejímž aktivním členem ČVUT je; již po řadu let také úspěšně pracuje Československá sekce IEEE³. Průzkumem u dalších vysokých škol a akademických ústavů, opět zejména díky zkušebnímu přístupu do IEL, se ukázal tento informační zdroj jako jasná volba.

Elektronická knihovna IEL je tak prestižní zdroj, že každá úspěšná technická univerzita ve světě ji zpřístupňuje. Této kvalitě odpovídají i finanční náklady na její pořízení. Vzhledem k tomu, že program INFOZ vyžadoval 25% finanční spoluúčast, bylo třeba vést řadu jednání nejen s producentem a dodavatelem zdroje, ale také s potenciálními členy konsorcia IEEE. Podařilo se vyjednat velmi solidní cenu, konsorciální sleva u produktu IEL činila 67% proti katalogové ceně, přičemž tato sleva vyjadřuje také zájem amerického producenta o rozšíření jeho produktu do další evropské země.

Vzhledem k tomu, že konsorcium bylo složeno z organizací různých co do velikosti, tematického zaměření a potenciálního objemu využití, bylo třeba najít klíč, který určí objem finanční spoluúčasti. Nebylo možné, aby se 25% podíl z celkové ceny dělil rovným dílem mezi členy kvůli jejich velké rozdílnosti (např. na jedné straně univerzita, která má 1 500 akademických pracovníků, na druhé straně ústav AV ČR se stovkou akademiků). Nešel použít standardní postup, kdy velikost vkladu je stanovena podle velikosti instituce. Adekvátní klíč ke stanovení spoluúčasti se našel v použití jednotky FTE - full-time equivalent, která vyjadřuje přepočtené pracovní úvahy/počty studentů; v tomto čísle byli zahrnuti potenciální uživatelé, takže u multioborové univerzity se započítali např. pouze technici a inženýři, v kombinaci s využitím IEL v předchozím období (zkušební přístup, přístup v době náhradního financování). Dále se podíl upravil podle toho, zda člen měl přístup ještě k dalšímu zdroji v projektu, kterým je digitální knihovna *ACM DL*. Metodika výpočtu finanční spoluúčasti tedy byla založena na poměrech, které byly označeny písmeny podle velikosti – XL, L, M, S, XS. Pro utvoření konsorcia byla metodika přijata s tím, že principem financování je kombinace spravedlnosti a solidarity. I přesto pro jednoho zájemce byla finanční spoluúčast limitujícím faktorem.

Digitální knihovna IEEE/IET

Digitální knihovna IEEE/IET (IEL) patří k nejvýznamnějším světovým zdrojům pro technické a inženýrské obory. Poskytuje přístup k více než třetině veškeré odborné literatury zaměřené zejména na problematiku soudobého elektroinženýrství, biomedicínského inženýrství, kybernetiky a informatiky. Kvalitu a odbornost textů zajišťují dva instituty: [Institute of Electrical and Electronics Engineers \(IEEE\)](http://www.ieee.org/index.html) a [Institution of Engineering and Technology \(IET\)](http://www.theiet.org/). IEEE/IET je nezisková společnost, která sdružuje členy ze 160 zemí včetně České republiky,

² Institute of Electrical and Electronics Engineers (česky „Institut pro elektrotechnické a elektronické inženýrství“) <http://www.ieee.org/index.html>, The Institution of Engineering and Technology <http://www.theiet.org/>

³ Československá sekce IEEE <http://www.ieee.cz/>

kteřá se oficiálně připojila v roce 1992. Společnost IEEE/IET se zabývá vydáváním odborných časopisů, sborníků, standardů. Dále pořádá prestižní IEEE konference a semináře po celém světě a nabízí kurzy a cvičení, které lze využít při výuce, i interaktivní online kurzy.

Informační zdroj můžeme hodnotit nejen podle zájmu uživatelů vyjádřeného statistickými údaji, ale také podle zpřístupněných článků od českých autorů. IEL obsahuje více než 5 000 článků od českých vědců publikovaných v časopisech IEEE. V tab. 1 jsou uvedeni úspěšní autoři a počty jejich článků, zvýrazněni jsou autoři z ČVUT.

Institution	Sample List of Authors	# of Articles in Xplore
Brno University of Technology	Radimir Vrba	65
Czech Technical University	Jan Machac	46
Brno University of Technology	Miroslav Sveda	45
University of Defence Brno	Dalibor Biolek	43
Brno University of Technology	Kamil Vrba	42
Czech Technical University in Prague	Pavel Mach	42
Academy of Sciences of the Czech Republic (AS CR)	Miroslav Karásek	41
Technical University of Brno	Zbynek Raida	40
Czech Technical University	Jan Zehentner	38
Academy of Sciences of the Czech Republic	P. Kuzel	33
Brno University of Technology	Zdenek Kolka	31
Czech Technical University in Prague	M. Mazanek	30
Czech Technical University	Michael Pechoucek	30
Academy of Sciences of the Czech Republic	F. Kadlec	29
Czech Technical University in Prague	Petr Cerny	28
Czech Technical University in Prague	Josef Dobes	27
Czech Technical University	Jan Vrba	24

Tab. 1 Články českých autorů v IEEE⁴

Dalším zajímavým údajem je počet konferencí IEEE pořádaných v roce 2011 na území České republiky, které jsou uvedeny v tab. 2. Tento přehled dokládá, že české prostředí je pro IEEE důležité a že zapojení českých odborníků v elektrotechnice prostřednictvím IEEE je velmi aktivní.

⁴ KELLEY, Jalyn. Experience the New IEEE Xplore [ppt]. Setkání členů konsorcia, Praha, 29.9.2010, snímek 11. [11]

Conference	Date	Location
2011 IEEE 6th International Workshop on Intelligent Data Acquisition and Advanced Computing Systems: Technology and Applications (IDAACS)	15 – 17 Sept	Czech Technical University in Prague, Czech Republic
2011 International Conference on Applied Electronics (AE)	7 - 8 Sept	University of West Bohemia Pilsen, Czech Republic
2011 10th International Workshop on Electronics, Control, Measurement and Signals (ECMS)	1 – 3 Jun	Technical University of Liberec, Czech Republic
2011 12th International Carpathian Control Conference (ICCC)	25 – 27 May	TBD, Velke Karlovice, Czech Republic
ICASSP 2011 - 2011 IEEE International Conference on Acoustics, Speech and Signal Processing (ICASSP)	22 – 27 May	Prague Congress Centre, Czech Republic
2011 21st International Conference Radioelektronika (RADIOELEKTRONIKA 2011)	19 – 20 April	Hotel Myslivna, Brno, Czech Republic

Tab. 2 Konference IEEE na českém území v roce 2010

V tab. 3 je uveden přehled časopisů vydavatelství IEEE, ve kterých nejčastěji publikují autoři ČVUT. U každého časopisu je uvedena hodnota jeho impakt faktoru (IF), pětiletého IF, kategorie, do kterých je zařazen v rámci *Web of Science*, pořadí v časopisu v rámci dané kategorie a nejvyšší IF v dané kategorii. Z uvedeného přehledu je patrné, že tyto časopisy IEEE patří mezi prestižní tituly s dobrým postavením v rámci příslušných oborů. Tabulka je doplněna informací o politice časopisu uplatňované vzhledem k auto-archivaci článků (status časopisu v systému SHERPA/RoMEO – více v poslední části příspěvku).

ISSN	název	IF	IF5years	kategorie	pořadí v kat. dle IF	pořadí v kat. dle IF5	nejvyšší IF v kategorii	nejvyšší IF5 v kategorii	status v SHERPA/RoMEO
0018-9200	IEEE Journal of Solid-State Circuits	3.151	3.856	ENGINEERING, ELECTRICAL & ELECTRONIC	11	17	4.914	7.667	green
0018-926X	IEEE Transactions on Antennas and Propagation	2.011	2.244	ENGINEERING, ELECTRICAL & ELECTRONIC	41	48	4.914	7.667	green
0018-9286	IEEE Transactions on Automatic Control	2.556	4.108	ENGINEERING, ELECTRICAL & ELECTRONIC AUTOMATION & CONTROL SYSTEMS	7 7	14 3	4.914 4.678	7.667 4.748	green
0018-9294	IEEE Transactions on Biomedical Engineering	2.154	2.775	ENGINEERING, BIOMEDICAL	22	17	11.235	14.096	green
0018-9340	IEEE Transactions on Computers	1.822	2.745	COMPUTER SCIENCE, HARDWARE & ARCHITECTURE ENGINEERING, ELECTRICAL & ELECTRONIC	12 55	11 36	4.517 4.914	6.987 7.667	green
0018-9383	IEEE Transactions on Electron Devices	2.445	2.562	ENGINEERING, ELECTRICAL & ELECTRONIC PHYSICS, APPLIED	26 20	43 19	4.914 29.504	7.667 28.507	green
0018-9456	IEEE Transactions on Instrumentation and Measurement	1.025	1.150	ENGINEERING, ELECTRICAL & ELECTRONIC INSTRUMENTS & INSTRUMENTATION	117 27	115 25	4.914 5.502	7.667 4.535	green
0018-9464	IEEE Transactions on Magnetics	1.061	1.176	ENGINEERING, ELECTRICAL & ELECTRONIC PHYSICS, APPLIED	115 61	111 54	4.914 29.504	7.667 28.507	green
0018-9480	IEEE Transactions on Microwave Theory and Techniques	2.076	2.620	ENGINEERING, ELECTRICAL & ELECTRONIC	39	40	4.914	7.667	green
0018-9499	IEEE Transactions on Nuclear Science	1.591	1.595	ENGINEERING, ELECTRICAL & ELECTRONIC NUCLEAR SCIENCE & TECHNOLOGY	68 4	82 4	4.914 1.933	7.667 1.932	green

Tab. 3 – časopisy vydavatelství IEEE, ve kterých nejvíce publikují autoři ČVUT

Další nástroje a služby pro práci s odbornými informacemi a jejich sdílení

Knihovna kromě zpřístupňování garantovaných odborných informací zajišťuje pro uživatele také nástroje, které jim usnadňují nacházení a sdílení relevantních informací, komunikaci s kolegy, práci v mezinárodních týmech, prezentování vytvořených výsledků a osobního odborného profilu, sledování ohlasu vlastních vědeckých výsledků (včetně citování). Musí řešit problematiku spolupráce v kontextu se současnými požadavky celé akademické obce a jejím úkolem je vytváření tvořivého a znalostní prostředí, ve kterém jsou knihovníci a vysokoškolští učitelé partnery.

Rozvoj a poskytování elektronických služeb a zajištění přístupu k elektronickým zdrojům patří dnes k základním úkolům vysokoškolské knihovny. Díky rozmachu internetu, webu a následně i internetových technologií je možný rychlý a přehledný přístup k nejnovějším odborným informacím bez časových a prostorových omezení. Cílem knihovny je nacházet cesty, kterými se zefektivní přístup k ověřeným (garantovaným) informacím pro všechny členy akademické obce vysoké školy. Vysokoškolská knihovna poskytuje informační servis všem studentům, vyučujícím a vědeckým pracovníkům dané instituce bez ohledu na registraci v knihovně. Tento způsob poskytování služeb klade značné nároky na komunikaci s uživateli a aktuální zveřejňování informací.

Jednou z dnes již běžných součástí komunikace knihovny s uživateli je webová prezentace⁵. Od 90. let 20. stol. se webová stránka vyvinula od prostých informací o knihovně k platformě pro sdílení informací, otevřenou komunikaci, šíření a opětovné využívání informací, s nabídkou inovativních nástrojů a služeb. Je to virtuální prostor, který nahrazuje fyzickou návštěvu knihovny. To, že se jedná o důležitou součást propagace knihovny, dokazují i statistiky, podle kterých počet návštěvníků webové stránky značně převyšuje počet zaregistrovaných uživatelů knihovny⁶. I když návštěvy webu nejsou tak exaktně spočitatelné jako počet fyzických registrací (např. problém s počítáním přístupů z počítačových učeben), přece jen lze ze statistik vysledovat mnoho cenných údajů, např. nejnavštěvovanější části webu ÚK, které prohlížeče se používají, z jakých zařízení uživatelé přistupují k internetu atd.

⁵ Viz hlavní stránka webové prezentace ÚK ČVUT <http://knihovna.cvut.cz/> - obr. 1

⁶ V roce 2010 bylo v ÚK evidováno a vykazováno 25 717 uživatelů, tj. těch, kteří si aktivovali identifikační průkaz [3]. Unikátních návštěvníků webových stránek ÚK od března do prosince 2010 bylo více než 57 000, návštěv za stejné období bylo přes 100 000 (údaj Google Analytics).

Obr. 1 – webová prezentace ÚK ČVUT

Webová stránka není jediným kanálem, který slouží k prezentování knihovny a přístupu k informačním zdrojům. Dalšími kanály jsou například v České republice populární *Facebook* či ostatní sociální sítě. Způsobů jak sdílet či zveřejňovat informace je značné množství. Otázkou zůstává, zda vyhledávat a využívat všechny dostupné možnosti a prezentovat se všude, nebo vytipovat pouze některé a zaměřit úsilí jen na ně. Zahraniční knihovny často využívají další služby jako *Delicious*, *Twitter*, *Flicker* apod. Při využití příliš mnoha komunikačních kanálů by ovšem mohlo dojít ke ztrátě přehlednosti a zmenšení zájmu uživatelů. Důležité je také brát v úvahu popularitu jednotlivých služeb v České republice, která se může např. od USA značně lišit. Knihovna si také musí uvědomit, zda pro komunikaci zvolenými kanály bude mít personální zajištění – zejména u nových služeb typu sociálních sítí je průběžná komunikace a aktualizace obsahu zásadní, jinak služba pro uživatele ztrácí zajímavost⁷.

Jedním z efektivních informačních kanálů, používaných již delší dobu, je RSS (nejčastěji jako Really Simple Syndication) či některý z jeho nástupců. Technologie RSS generuje nově zaktualizovaný webový obsah, který se zveřejňuje pomocí RSS kanálu. Často je nabízen na zpravodajských serverech nebo v rámci tzv. alerts v odborných databázích. ÚK tyto kanály využívá nejen k informování o nově nakoupených publikacích jako jiné knihovny, ale i ke zveřejňování informací o nově nakoupených titulech e-knih ještě před jejich zkatologizováním. Dalším příkladem je týdně aktualizovaný seznam nových záznamů dokumentů vytvořených autory ČVUT v citačním rejstříku *Web of Science*. Obsah RSS kanálů

⁷ ÚK ČVUT pro svou prezentaci a komunikaci s uživateli využívá kromě webové stránky ještě profil knihovny v sociální síti Facebook

se zároveň zveřejňuje na webové stránce ÚK pro ty uživatele, kteří nejsou obeznámeni s RSS či nepoužívají RSS čtečky. Takto vytipované informace pomáhají uživatelům se nenásilnou formou zorientovat v novinkách. Jedná se o zajímavý marketingový nástroj, pomocí kterého může knihovna propagovat jak nové informační zdroje, tak i výsledky vědy a výzkumu na univerzitě.

Vysokoškolské knihovny nabízejí svým uživatelům přístup do mnoha různých informačních zdrojů, shromažďují odkazy na volně dostupné digitální knihovny, repozitáře atd. Pro uživatele (studenty i vědecké pracovníky) může být obtížné zvolit z nabízených zdrojů ty, které jsou pro jejich práci nejvýznamnější. S nárůstem publikovaných materiálů a stále se zvyšující oblibou e-knih a e-časopisů může nastat problém, jak se ve zdrojích vyznat a jak nalézt relevantní informace. Knihovny se tento problém snaží řešit např. různými přehledy dostupných e-zdrojů na webových stránkách a segmentací informací pro různé kategorie uživatelů⁸. Na webových stránkách ÚK jsou proto informace rozděleny podle potřeb jednotlivých cílových skupin uživatelů, tj. na informace pro studenty a vědecké pracovníky, případně studenty doktorského studia.

Pro jiný přístup k odborným databázím mají uživatelé z ČVUT k dispozici federativní prohlížeč *360 Search*, který umožňuje prohlížet všechny informační zdroje zpřístupňované ÚK najednou. Je to webová služba, pomocí které lze udělat první rešerši na konkrétní téma a/nebo zjistit, které databáze obsahují nejvíce relevantních informací k danému tématu, a s nimi dále pracovat.

Vědečtí pracovníci mají své klíčové databáze a časopisy většinou velmi dobře zmapovány. Při svém pracovním vytížení hledají způsob, jak s informacemi efektivně pracovat, sdílet je v rámci týmu, snadno citovat použité zdroje, ukládat si reference zajímavých článků a připisovat si k nim vlastní postřehy apod. Pro tyto účely je k dispozici řada softwarových aplikací nebo webových služeb; k dispozici jsou volně dostupné i komerční programy.

Pro správu citací, pro udržování přehledu o vlastní publikační činnosti, případně i sdílení záznamů s kolegy jsou na ČVUT k dispozici citační managery *RefWorks* a *Endnote web*, které pomáhají se správou citací a případně i publikační činnosti.

Na podporu vytváření pracovních týmů existují sítě odborných profilů vědeckých a výzkumných pracovníků. V rámci těchto sítí si vědec založí svůj profil s údaji jako pracoviště, vzdělání, odborné zaměření, přehled publikační činnosti. ČVUT má zakoupen přístup do *COS (Community of Science) Research Support Suite* (produkt firmy ProQuest), který je zárukou kvalitních a aktuálních dat. Součástí této kolekce zdrojů pro vědu a výzkum jsou tři dílčí databáze: *COS Scholar Universe* - databáze odborných profilů vědeckých a univerzitních pracovníků z téměř 200 oborů a 31 zemí světa; *COS Funding Opportunities* - denně aktualizovaná celosvětová databáze grantových nabídek a zdrojů financování na vědeckovýzkumnou činnost a mezinárodní spolupráci ve VaV z různých oborů z celého světa; *Papers Invited* - databáze aktuálních otevřených výzev k zaslání příspěvku na konference a do speciálních čísel vědeckých časopisů.

Pro prezentaci všech těchto nástrojů a služeb se v rámci ČVUT ukazuje jako nejlepší způsob poskytování osobních konzultací a pořádání cíleně zaměřených praktických seminářů a školení. Zde se zúročuje znalost univerzitního prostředí i osobní kontakty navázané pracovníky knihovny. Úspěch mají kurzy pro studenty doktorského studia jako volitelného předmětu v rámci výuky. Studenti jsou v rámci jednosemestrálních kurzů informačního

⁸ Samozřejmostí je i vzdělávání uživatelů zaměřené na práci s informačními zdroji.

vzdělávání seznámení s vyhledáváním, zpracováním a prezentací informací. Dostávají kvalitní základ pro přípravu své publikační činnosti a následnou prezentaci svých vědeckých výsledků, stejně jako pro přípravu výukových materiálů.

Komunikace s uživateli a znalost univerzitního prostředí napomáhá i při akvizici nových informačních zdrojů. Již zmíněná digitální knihovna *IEEE/IET* nabízí v rámci své platformy od února 2010 přístup k více než čtyřem stovkám e-knih. Lze předpokládat, že o ně bude zájem ze strany uživatelů, proto ÚK zpřístupnila seznam všech titulů v rámci webové aplikace na sdílenou akvizici. V rámci modulu hlasování mohou uživatelé z ČVUT po autorizovaném přihlášení hlasovat pro titul, který chtějí zakoupit do fondu knihovny. Uživatelé mají váhu podle typu uživatele, hlas od zaměstnance má vyšší váhu než hlas od studenta. Každý má možnost přiřadit tzv. silný hlas pro titul, o který mají enormní zájem. Díky tomuto nástroji pro sdílenou akvizici dochází k propagaci konkrétního zdroje a zároveň knihovna získá zpětnou vazbu o trendech rozvoje oborů na ČVUT.

Odborné texty si mohou uživatelé číst kromě klasického webového prostředí i prostřednictvím čtečky elektronických knih. S rozvojem uživatelského komfortu čtení na těchto přístrojích se zmíněný způsob studia textu e-knih a e-časopisů stává stále více populárním. Rozšiřuje se tím i přístup k odborným textům mimo prostory knihovny či školy, protože po stažení do čtečky není nutný přístup k internetu. Některé knihovny již nabízejí možnost zapůjčení čtečky, v zahraničních knihovnách je tato možnost hojně využívána. Vydavatelé e-knih začínají na tento trend reagovat a např. IEEE vydává některé své tituly i ve verzi pro čtečku *Amazon Kindle*.

Studentům a akademickým pracovníkům se nabízí nepřetržitý přístup k elektronickým zdrojům a službám (přístup 24/7) a ze statistik je patrné, že ho i využívají. Na půdě vysoké školy je poskytován přístup k internetu v rámci školní sítě. Mimo domovskou univerzitu je k dispozici rovněž bezplatná možnost využití sítě *Eduroam* (Education Roaming). Všechny zpřístupňované komerční zdroje, i zdroje ve zkušebním režimu, jsou soustředěny pod proxy server [Brána EIZ](#), která vedle přístupu z IP adres ČVUT umožňuje autorizovaný přístup uživatelů. Ten uživatelům umožňuje i vzdálený přístup mimo jejich domovskou síť, což je v akademickém prostředí zvláště vítané. Administrátorům dává možnost získávat podklady pro sledování a vyhodnocování využití zpřístupňovaných zdrojů a služeb. V souvislosti s členstvím ČVUT v české shibbolethové federaci eduID (federativní autentizační služba) byly připojeny produkty vydavatelství Elsevier (*Science Direct*, *Scopus*), databáze *EBSCO*, *WoK*, digitální knihovna *IEEE/IET* a kolekce e-knih *Ebrary*.

Díky infrastruktuře pro transparentní používání sítí univerzit a jiných vzdělávacích institucí a na základě příslušnosti (identifikaci) ke své univerzitě se lze pod svým účtem (udržovaným v domovské síti) připojit. S rozvojem mobilních telefonů s internetovým připojením může být i přístup ke službám knihovny z těchto zařízení pro uživatele atraktivní. Na příkladu [knihovny TU Delft](#) v Holandsku lze doložit úzkou spoluprací knihovny a univerzity. Univerzita vyvinula pro své studenty a aplikaci pro přístup z mobilního telefonu ke službám školy, zároveň přizvala i knihovnu, aby zde zveřejnila své služby. Došlo tak k úzké spolupraci knihovny a školy, díky tomu i ke zviditelnění knihovnických služeb, k vytvoření a posílení prostoru pro spolupraci a synergickému efektu v oblasti posílení podpory studia a vědy.

Synergie vědy

Další oblastí, ve které univerzitní knihovna hraje důležitou roli, je problematika zpřístupnění a dostupnosti aktuálních vědeckých informací.

Iniciativy v oblasti otevřeného přístupu (open access, dále OA) vznikly jako alternativa k tradičnímu obchodnímu modelu, založeném na předplatném časopisů. Oba modely (tradiční a OA) ale nestojí v přímé opozici. Společným rysem OA modelů (publikování v OA časopisech, zpřístupňování vědeckých publikací v oborových a institucionálních OA repozitářích na základě autoarchivace) je šíření vědeckých prací online a zdarma pro uživatele. Finanční podpora OA systémů je zajišťována různým způsobem: od zavedení poplatků za publikování pro autory po institucionální podporu ze strany vládních agentur, univerzit, vydavatelů, profesních organizací či vědeckých institucí.

Mezi tři nejznámější a nejčastěji citované mezinárodní iniciativy na poli OA patří [Budapešťská iniciativa](#)⁹ z února 2002, [Prohlášení o otevřeném přístupu k publikování z Bethesda](#)¹⁰ a [Berlínská deklarace](#)¹¹ (odtud „BBB definice“ OA). K Berlínské deklaraci se z České republiky připojili v roce 2008 Akademie věd České republiky a Grantová agentura České republiky a v roce 2010 také Masarykova univerzita v Brně¹².

Vzrůstající význam OA potvrzuje i zahrnutí otevřeného přístupu k vědeckým poznatkům mezi oblastí zájmu *Skupiny pro informační společnost Spojených národů*¹³ pro roky 2010-2011.

Evropská unie vyhlásila OA jako jednu ze svých šesti iniciativ v rámci programu [Science in Society](#). K myšlence OA se připojila pilotním programem Evropské komise [Open Access Pilot in 7FP](#), který podporuje myšlenky OA k výsledkům výzkumu podpořeného z finančních prostředků 7. rámcového programu. Od příjemců finančních dotací ze 7 vědních oblastí se očekává, že uloží recenzovaný článek nebo jeho finální verzi do online repozitáře a zajistí otevřený přístup k tomuto článku během 6 až 12 měsíců od jeho vydání (rozdílné časové embargo odpovídá zastarávání informací v jednotlivých vědních disciplínách). Na program navazuje projekt [OpenAIRE](#), který má poskytnout podpůrnou informační infrastrukturu pro realizaci pilotního programu. Každá ze zemí zapojených do projektu má kontaktní místo pro komunikaci mezi řešiteli projektu a pro předávání informací na národní úrovni¹⁴.

Také v rámci projektu digitální knihovny [Europeana](#), financovaného z prostředků Evropské komise, je reprezentován i OA obsah – všechny OA disertační práce z [DART-Europe](#) (téměř 200 tis. prací) a všechny články indexované v [DOAJ](#) (články z více než 130 OA časopisů) [6].

Z iniciativ na poli OA, které vznikly v prostředí knihoven, lze zmínit např. *Prohlášení IFLA o otevřeném přístupu k vědecké literatuře a dokumentaci výzkumu (2003)*¹⁵, které definuje

⁹ *Budapest Open Access Initiative* [online]. Budapest, 2002 [cit. 2011-04-26]. Dostupný z WWW: <http://www.soros.org/openaccess/read.shtml>.

¹⁰ *Bethesda Statement on Open Access Publishing* [online]. Bethesda, 2003 [cit. 2011-04-26]. Dostupný z WWW: <http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>.

¹¹ *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities* [online]. Berlín, 2003 [cit. 2011-04-26]. Dostupný z WWW: <http://oa.mpg.de/openaccess-berlin/berlindeclaration.html>.

¹² Viz Berlin Declaration – Signatories <http://oa.mpg.de/lang/en-uk/berlin-prozess/signatoren/>

¹³ United Nations Group on the Information Society (UNGIS) Areas of Focus for 2010-2011 <http://www.ungis.org/Default.aspx?tabid=1391>

¹⁴ Účastníkem projektu OpenAIRE je za Českou republiku Ústřední knihovna VŠB-TU Ostrava, která je současně v rámci projektu OpenAIRE Národní kanceláří OA pro ČR (email: openaire@vsb.cz).

¹⁵ IFLA Statement on Open Access to Scholarly Literature and Research Documentation, přijatý IFLA Governing Board na setkání v Haagu 5. 12. 2003, <http://archive.ifla.org/V/cdoc/open-access04.html>

sedm základních OA principů důležitých pro zajištění široké dostupnosti těchto zdrojů, vznik pracovní skupiny SPARC (Scholarly Publishing and Resource Coalition) [The Open Access Working Group](#) v roce 2003, nebo iniciativu ARL (Association of Research Libraries) a SPARC [Create Change](#).

I v akademickém prostředí vznikají iniciativy na podporu OA. European University Association ([EUA](#)) ustavila v červnu 2006 pracovní skupinu pro OA, která vydala na jaře 2008 [doporučení](#) pro vedení jednotlivých univerzit, národní konference rektorů i EUA směřující k podpoře OA. Debata o tom, jaký postoj zaujmout k problematice OA probíhá i v rámci [LERU](#) (The League of European Research Universities)¹⁶. Rektoři zapojených posuzují *LERU Roadmap towards Open Access*, dokument připravený pracovní skupinou vytvořenou na základě valného shromáždění IT manažerů a univerzitních knihovníků LERU z prosince 2009) [6].

Česká [Asociace knihoven vysokých škol České republiky](#) podporuje budování repozitářů na univerzitách (pořádá i každoroční setkání českých uživatelů systému DSpace, open source softwaru pro tvorbu repozitářů a digitálních knihoven) a podpořila vznik [Iniciativy otevřeného přístupu](#). Byly spuštěny informační webové stránky [Open Access v ČR](#)¹⁷.

ÚK ČVUT se aktivně zapojila do OA aktivit v roce 2010. Byla vytvořena zcela nová část webových stránek knihovny věnovaná problematice OA¹⁸. Obsahuje základní informace o této iniciativě a o přínosu pro jednotlivé skupiny uživatelů z ČVUT, stejně jako definici hlavních dvou přístupů a další podrobné informace (slovníček OA pojmů, přehled OA iniciativ, seznam OA zdrojů, časopisů a repozitářů). V říjnu 2010 se ÚK zapojila do mezinárodní propagační akce *Open Access Week*. Kromě propagace OA na webu ÚK ČVUT (výrazně se zvýšila návštěvnost této části webových stránek) byly v rámci této akce uživatelům nabídnuty i osobní konzultace v knihovně [3]. ÚK ČVUT se také aktivně podílí na přípravě institucionálního repozitáře - Digitální knihovny ČVUT. Ten je budován v systému DSpace a počítá se s tím, že kromě kvalifikačních prací se do něj budou ukládat také vědecké výstupy autorů univerzity.

K politice OA se připojují různé instituce včetně univerzit. V rámci instituce lze uplatňovat politiku povinného nebo dobrovolného ukládání vědeckých výstupů do repozitáře. V prvním případě je od autorů uložení jejich prací do institucionálního nebo oborového repozitáře vyžadováno, v druhém případě pouze doporučeno. K uložení a zpřístupnění dokumentu může dojít okamžitě po jeho publikování, do repozitáře může být nejdříve uložen záznam dokumentu a po uplynutí embarga připojen plný text nebo ke zveřejnění záznamu i plného textu dojde současně až po uplynutí embarga¹⁹ [7].

Narůstá zejména počet institucionálních politik typu povinného otevřeného přístupu (open access mandate)²⁰. Důvodem je, že tato politika zajišťuje výrazně lepší přístup autorů k auto-archivaci (během dvou let je do repozitáře uloženo více než 60% výstupů, u dobrovolné auto-archivace je to pouze 35-40% v případě silné propagace a 10-20% v případě slabší propagace)²¹; auto-archivace umožňuje naplnit poslání instituce, podporuje šíření vědeckých

¹⁶ LERU <http://www.leru.org/> - sdružení 21 významných evropských výzkumných univerzit

¹⁷ <http://www.openaccess.cz/>

¹⁸ Ústřední knihovna ČVUT: Open Access <http://knihovna.cvut.cz/veda/open-access/>

¹⁹ immediate deposit and immediate open access; immediate deposit and optional access; later deposit after an embargo period

²⁰ Podle údajů databáze ROARMAP (<http://roarmap.eprints.org/>) [1]

²¹ zdroj <http://www.openscholarship.org> [7]

výstupů a nárůst citačního ohlasu volně dostupných článků a je tedy pro instituci (univerzitu) důležitá. Zároveň zajistí naplnění repozitáře a shromáždění výstupů univerzity na jednom místě, může sloužit jako „výkladní skříň“ vědeckých výsledků univerzity. Pro úspěch institucionální politiky OA je důležitý nejen zvolený typ politiky (povinný deposit), ale i zajištění podpory pro autory při procesu auto-archivace. V této oblasti hrají nezastupitelnou roli (univerzitní) knihovny [1, 7].

Ukládání vědeckých výsledků v repozitářích („zelený“ OA), dosahuje lepšího poměru nákladů a výnosů než „zlatý“ OA²² [7]. Přínosem OA repozitáře a existence koncepce, jak podporovat či vyžadovat po členech akademické obce, aby výsledky svých výzkumů v tomto repozitáři zveřejňovali, znamená pro univerzitu zviditelnění a zvýšení vlivu článků, autorů i celé instituce [2].

Podle českého autorského zákona se publikační výstupy pracovníků univerzity klasifikují jako díla zaměstnanecká, tj. díla, která „*autor vytvořil ke splnění svých povinností vyplývajících z pracovněprávního či služebního vztahu k zaměstnavateli nebo z pracovního vztahu mezi družstvem a jeho členem*“ (§ 58, odst. 1 AZ). Zákon též uvádí, že „*Není-li sjednáno jinak, zaměstnavatel vykonává svým jménem a na svůj účet autorova majetková práva*“ (§ 58, odst. 1 AZ) k tomuto dílu. Tato formulace poskytuje vedení univerzity možnost provádět sběr, uchování a archivaci záznamů všech těchto dokumentů a zpřístupnit jejich plné texty v rámci akademické komunity.

Důležité je samozřejmě respektovat práva vydavatele (jiné sjednané podmínky podle AZ) a práva spoluautorů díla z jiných institucí. Politika jednotlivých vydavatelů vzhledem k možnosti zveřejnit plný text článku se liší, základní přehled politik vydavatelů poskytuje registr Sherpa/RoMEO²³. Z provedené předběžné analýzy časopisů, ve kterých publikují autoři ČVUT, vyplývá, že přes 75% publikačních výstupů by bylo možné do repozitáře zahrnout [3].

I v zahraničí je trendem, že členové akademické obce dávají své instituci svolení ke zveřejnění svého článku a nakládání s autorskými právy v podobě nevýhradní licence (např. politika Harvardské univerzity nebo MIT) [1].

Jedním z vydavatelů, který na vývoj v oblasti zavádění institucionálních politik OA reagoval, je i IEEE. Podle systému SHERPA/RoMEO patří IEEE dlouhodobě mezi tzv. zelené vydavatele (vydavatele, kteří umožňují autorům auto-archivaci preprintů a postprintů nebo vydavatelských verzí článků v repozitářích; viz také obr. 2²⁴). Dříve IEEE umožňoval autorům zveřejnění jejich článků s copyrightem IEEE na jejich osobních stránkách či v repozitáři instituce ve finální podobě, tak jak byla publikována vydavatelstvím. Nová politika již umožňuje uložení pouze přijaté verze článku po zapracování recenzních připomínek, ale nikoliv vydavatelské verze, kterou je možné najít v digitální knihovně IEEE Xplore [4].

Výchozím materiálem IEEE jsou *Zásady odborného publikování* z roku 2007 [8], ve kterých se uvádí, že IEEE svým autorům uděluje právo volně zpřístupnit svůj obsah na své osobní

²² Houghton, J. Economic Implications of Alternative Scholarly Publishing Models : Exploring the costs and benefits, JISC 2009

²³ SHERPA (Securing Hybrid Environments for Research Preservation and Access) RoMEO (Rights Metadata for Open Archiving) <http://www.sherpa.ac.uk/index.html>

²⁴ Obr. 2 na příkladu IEEE ilustruje, jakým způsobem systém SHERPA/RoMEO záznamy o jednotlivých vydavatelích zpracovává a které údaje v nich uvádí

webové stránce nebo v institucionálním repozitáři svého zaměstnavatele²⁵. Jedním z důvodů vytvoření *Zásad* byl požadavek ze strany uživatelů (zejména knihovníků), aby IEEE zaujala postoj k OA. Možnosti autorů nakládat s textem článku, publikovaného IEEE, jsou podrobně definovány v *IEEE PSPB Operations Manual* v části *8.1.9 Electronic Information Dissemination* [5]. V srpnu 2010 vzniklo také *Prohlášení IEEE k open access a veřejnému přístupu* [9], ve kterém se IEEE mj. zavazuje rozšířit možnost dobrovolné platby OA autorem (hybridní model) na všechny své časopisy a sledovat využití svých článků, zveřejněných v repozitářích po uplynutí embarga.

Vystavení textů na osobní stránce nebo v institucionálním repozitáři bez svolení IEEE je možné za předpokladu, že je zřetelně uveden copyright IEEE a po zveřejnění článku také plná citace originálního článku včetně odkazu na abstrakt článku v *IEEE Xplore*. Autorům není dovoleno vystavit vydavatelskou verzi článku. V případě dřívějšího zveřejnění elektronických preprintů článku musí být po publikování článku v IEEE preprint nahrazen plnou citací článku IEEE s DOI nebo odkazem na abstrakt v *IEEE Xplore* nebo verzí článku přijatou IEEE k publikaci včetně uvedení copyrightu IEEE a plné citace s odkazem na finální publikovanou verzi článku v *IEEE Xplore*. Nová politika IEEE byla schválena v listopadu 2010 a týká se až článků publikovaných od ledna 2011. Finální vydavatelské verze článků IEEE uložené do repozitářů před lednem 2011 není nutné odstraňovat ani zaměňovat za postprint článku [5].

IEEE se chystá rozšířit svůj *Open Access program* [9] na všechny své časopisy. Tento program uplatňuje hybridní model OA a umožňuje autorům dát své články k dispozici zdarma všem uživatelům prostřednictvím digitální knihovny *IEEE Xplore*. Poplatek pokrývající náklady publikování byl stanoven ve výši 3 000 USD a jeho výše bude stejná pro všechny časopisy vydávané IEEE. Program je zatím testován dvěma časopisy *IEEE Photonics Journal* (od 2009) a *IEEE Magnetics Letters* (od 2010). Rozšíření na všechny časopisy se čeká po setkání šéfredaktorů časopisů vydávaných IEEE (IEEE Panel of Editors' Meeting), který proběhl na začátku dubna 2011 v Bostonu. Uvedená OA politika bude závazná pro všechny časopisy vydávané IEEE (pouze pokud už časopis uplatňuje jiný model OA, nemusí politiku zavádět²⁶). Pokud autor zvolí možnost předplacení OA, u záznamu článku v *IEEE Xplore* se objeví ikona OA [10].

IEEE Intellectual Property Rights Office provedl a v roce 2007 zveřejnil průzkum vzorku článků a konferenčních příspěvků publikovaných IEEE v letech 2001-2005, ze kterého vyplývá, že zhruba 31% těchto materiálů bylo volně k dispozici na internetu na osobních stránkách autorů nebo v repozitářích jejich zaměstnavatelů [8]. IEEE tak dostává svému závazku podporovat OA. Možnost zařadit publikace IEEE do repozitáře je zpráva příznivá také pro české technické univerzity, jejichž autoři v časopisech IEEE publikují a které budují své institucionální repozitáře. V tabulce 3 je pro příklad uvedeno deset časopisů IEEE, ve kterých nejčastěji publikují autoři ČVUT, včetně jejich IF a pětiletého IF, pořadí časopisu v příslušné kategorii JCR a status časopisu podle systému SHERPA/RoMEO.

²⁵ „...IEEE liberally grants to its authors the right to post their own content for free public access on the author's own web site or their employer's institutional repository” [8]

²⁶ Např. případ časopisu IEEE Transactions on Learning Technologies, který již uplatňuje politiku pozdrženého OA

One publisher found when searched for **Institute of Electrical and Electronics Engineers**:

This summary is for the publisher's <i>default</i> policies and changes or exceptions can often be negotiated by authors. <i>All information is correct to the best of our knowledge but should not be relied upon for legal advice.</i>	
Publisher:	Institute of Electrical and Electronics Engineers (IEEE)
Author's Pre-print:	✓ author can archive pre-print (ie pre-refereeing)
Author's Post-print:	✓ author can archive post-print (ie final draft post-refereeing)
Publisher's Version/PDF:	✗ author cannot archive publisher's version/PDF
General Conditions:	<ul style="list-style-type: none"> • Authors own and employers publicly accessible webpages • Preprint - Must be removed upon publication of final version and replaced with either full citation to IEEE work with a Digital Object Identifier or link to article abstract in IEEE Xplore or Authors post-print • Preprint - Set-phrase must be added once submitted to IEEE for publication ("This work has been submitted to the IEEE for possible publication. Copyright may be transferred without notice, after which this version may no longer be accessible") • Preprint - Set phrase must be added when accepted by IEEE for publication (© 20xx IEEE. Personal use of this material is permitted. Permission from IEEE must be obtained for all other users, including reprinting/ republishing this material for advertising or promotional purposes, creating new collective works for resale or redistribution to servers or lists, or reuse of any copyrighted components of this work in other works.) • Preprint - IEEE must be informed as to the electronic address of the pre-print • Postprint - Publisher copyright and source must be acknowledged (see above set statement) • Publisher's version/PDF cannot be used • Publisher copyright and source must be acknowledged
Mandated OA:	✓ ARC (Compliant) ; ✓ BBSRC (Compliant) ; ✓ IRCSET (Compliant) ; ✓ MRC (Compliant) ; ✓ NERC (Compliant) ; ✓ Wellcome Trust (Compliant)
Copyright:	Electronic information dissemination policy - copyright form (pdf) - other copyright information
RoMEO:	This is a RoMEO green publisher
Updated:	07-Jan-2011. Suggest an update for this record

Obr. 2 Záznam vydavatelství IEEE v systému SHERPA/RoMEO

Závěr

V příspěvku jsme se pokusily poukázat na základní aspekty role vysokoškolské knihovny v oblasti podpory studia, vědy a výzkumu univerzity. Knihovna jako prostor synergie akademické obce a pracovníků knihovny naplňuje význam řeckého slova *syn-ergazomai* (spolu-pracovat). Na základě vlastních analýz potřeb uživatelů i jejich zpětné vazby se knihovna snaží zajistit co nejlepší a nejefektivnější služby, podporující tvořivé studijní a vědecké prostředí na vysoké škole.

Kromě výběru a zajištění zdrojů vhodných právě pro uživatele z dané akademické komunity (jako v případě ČVUT zdroje *Digitální knihovna IEEE/IET Xplore*) by knihovna měla nabízet také nástroje pro pokročilou práci s těmito zdroji a podporu uživatelů ve formě školení, konzultací a efektivní elektronické komunikace. Knihovny, a to zejména univerzitní knihovny, mají zájem podporovat zjednodušení mezinárodní komunikace mezi vědci a rychlé sdílení jejich výsledků vědy a výzkumu. Jednou z cest je propagování iniciativ otevřeného přístupu včetně budování institucionálních repozitářů a formulování OA politiky v rámci univerzity.

Univerzitní knihovna jako součást akademické instituce je samozřejmě závislá na rozhodnutích vedení univerzity, které jsou pro ni v mnoha případech limitující. Knihovna má ale vždy možnost sledovat aktuální trendy, shromažďovat podklady pro management univerzity, analyzovat potřeby uživatelů, aktivně nabízet pomoc a nová řešení, a tak opětovně dokazovat svojí nezastupitelnou roli ve vysokoškolském prostředí.

Použité zdroje:

- [1] Institucionální politika otevřeného přístupu (open access mandate). *E-zdroje: informace přímo na vašem monitoru* [online]. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava, 12. 4. 2011 [cit. 2011-04-26]. Dostupný z WWW: <<http://e-zdroje.vsb.cz/institucionalni-politika-otevreneho-pristupu-open-access-mandate/>>.
- [2] SUBER, Peter. *Open Access Overview : Focusing on open access to peer-reviewed research articles and their preprints* [online]. Richmond (USA) : Earlham College, c2004-2006. Last revised June 19, 2007. [cit. 2011-04-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.earlham.edu/~peters/fos/overview.htm>>.
- [3] Ústřední knihovna ČVUT. *Výroční zpráva 2010* [online]. Praha : České vysoké učení technické v Praze, Ústřední knihovna, 2010 [cit. 2011-04-26]. Dostupné z WWW: <<http://knihovna.cvut.cz/knihovna/dokumenty/vyrocni-zpravy-knihoven-cvut.html>>.
- [4] IEEE. *Revised IEEE Copyright Form Released. New Policy on IEEE Authors Posting Accepted Versions of Their Papers* [online]. IEEE, 2010 [cit. 2011-04-26]. Dostupný z WWW: <http://www.ieee.org/publications_standards/publications/rights/index.html>.
- [5] IEEE. *Electronic Information Dissemination (from Section 8.1.9 of the PSPB Operations Manual)* [online]. IEEE, 2010 [cit. 2011-04-26]. Dostupný z WWW: <http://www.ieee.org/publications_standards/publications/rights/rights_policies.html>.
- [6] AYRIS, Paul. Education, Research and Development in Europe: How Libraries are changing. In *IFLA Presidential Meeting 2011 : Libraries Driving Access to Knowledge: Action for Europe* [online]. The Hague : IFLA, 2011 [cit. 2011-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.ifla.org/files/hq/presidents-program/papers/ayris.pdf>>.
- [7] GARGIULO, Paola. *Why European Research and Education Policies must include Open Access*. In *IFLA Presidential Meeting 2011 : Libraries Driving Access to Knowledge: Action for Europe* [online]. The Hague : IFLA, 2011 [cit. 2011-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.ifla.org/files/hq/presidents-program/papers/gargiulo.pdf>>.
- [8] IEEE. *IEEE IEEE's Principles of Scholarly Publishing: Putting Open Access into Context* [online]. IEEE, 2008 [cit. 2011-04-26]. Dostupný z WWW: <http://www.ieee.org/documents/IEEE_Publishing_Principles_Background_1.pdf>.
- [9] IEEE. *IEEE Statement on Open Access and Public Access* [online]. IEEE, 2010 [cit. 2011-04-26]. Dostupný z WWW: <http://www.ieee.org/documents/open_access_policy_bod_16_aug_2010.pdf>.
- [10] IEEE. *Frequently Asked Questions About IEEE Open Access* [online]. IEEE, 2010 [cit. 2011-04-26]. Dostupný z WWW: <http://www.ieee.org/documents/ieee_open_access_faq_2011.pdf>.
- [11] KELLEY, Jalyn. *Experience the New IEEE Xplore* [ppt]. Setkání členů konsorcia, Praha, 29.9.2010, 30 snímků.
- [12] TRTÍKOVÁ, Ilona. Webové služby a nástroje na podporu vědecké komunikace a sdílení informací. *ITlib. Informačné technológie a knižnice* [online], 2010, č. 04 [cit. 2011-04-27]. Dostupné na WWW <<http://www.cvtisr.sk/itlib/itlib104/trtikova.htm>>. ISSN 1336-0779, ISSN-L 1335-793X.
- [13] *Researchers use of academic libraries and their services* [online]. A study commissioned by the Research Information Network. September 2006 [cit. 2011-05-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.rin.ac.uk/our-work/using-and-accessing-information-resources/researchers-use-academic-libraries-and-their-serv>>.